

№ ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРОЦЕНКА НА ВЛИЈАНИЕТО НА РЕГУЛАТИВАТА

Назив на министерство:	Министерство за правда
Назив на предлогот на закон:	ПРЕДЛОГ НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНУВАЊЕ И ДОПОЛНУВАЊЕ НА КРИВИЧНИОТ ЗАКОНИК
Одговорно лице и контакт информации:	Никола Прокопенко nprokopenko@mjustice.gov.mk cabinet@mjustice.gov.mk
Вид на Извештај	☒ Нацрт ☐ Предлог
Обврската за подготовка на предлогот на закон произлегува од:	☒ Годишната програма за работа на Владата на Република Македонија ☐ НПАА ☐ Заклучок на Владата на Република Македонија ☐ Друго _____
Поврзаност со Директивите на ЕУ	не
Дали нацрт извештајот содржи информации согласно прописите кои се однесуваат на класифицираните информации	☐ Да ☒ Не
Датум на објавување на нацрт Извештајот на ЕНЕР:	септември 2018 година
Датум на доставување на нацрт Извештајот до Министерството за информатичко општество и администрација:	септември 2018 година
Датум на добивање на мислењето од Министерството за информатичко општество и администрација:	
Рок за доставување на предлогот на закон до Генералниот секретаријат	ноември 2018 година

1. Опис на состојбите во областа и дефинирање на проблемот

1.1 Опис на состојбите

Овие измени и дополнувања на Кривичниот законик опфаќаат ревидирање на одредбите во неколку области, од кои како најзначајни се: криминалот од омраза, неказнувањето на жртвата од трговија со луѓе и неказнувањето дете-жртва, воведувањето ново кривично дело „Попречување на правдата“, кодифицирање на кривичното дело за заштита на сведоци содржано во Законот за заштита на сведоци во Кривичниот законик и др.

Одредбите за неказнување на жртвите се резултат на имплементација на Конвенцијата на Советот на Европа за преземање акција против трговија со луѓе, ратификувана од страна на Собранието на Република Македонија во април 2009 година (Службен весник на РМ, бр. 49 од 14.04.2009 година). Имено, членот 26 од Конвенцијата го регулира начелото на неказнување на жртвата од трговија со луѓе. Така, „Секоја Страна предвидува, во согласност со општите принципи на нејзиниот правен систем, можност за неизрекување на санкции на жртвите за нивно учество во недозволените активности кога на тоа биле принудени.“ Исто така, Вториот извештај на ГРЕТА објавен 2017 год содржи препораки за членот 26. Имено, во точката 153 од наведениот документ се наведува дека:

„153. ГРЕТА побара од националните органи да преземат дополнителни мерки за да обезбедат сообразност со начелото на неказнување на жртви на ТЛ поради нивната вклученост во незаконски активности, во степен во кој биле принудени да го сторат тоа, како што е наведено во член 26 од Конвенцијата. Ваквите мерки треба да опфатат усвојување на конкретна правна одредба и/или изготвување на насоки за полициски службеници и обвинители за доменот на одредбата за неказнување, вклучително и во однос на санкции од управно/граѓанско право. Наведено е упатување во овој контекст на препораките за неказнување за законодавци и обвинители содржано во документот издаден од Специјалниот претставник на Канцеларијата на ОБСЕ и координатор за борба против трговија со луѓе во консултација со експертскиот координативен тим Алијанса против трговија со луѓе.“

Клучниот дел од овие измени и дополнувања на Кривичниот законик се однесуваат на криминалот од омраза. Тие се работени подолг период со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Во рамките на овој проект беа изготвени повеќе истражувања кои се користени во образложението на овој Предлог – закон.

За изготвување на овие одредби, со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје се формираше Работна група за ревидирање на одредбите на Кривичниот законик кои се однесуваат на криминал од омраза. Работната група беше составена од претставници на Македонската академија за науки и уметности, Министерството за правда, Министерството за внатрешни работи, Министерството за надворешни работи, Комисија за заштита од дискриминација, Академија за судии

и јавни обвинители, судство, јавно обвинителство, Здружение за кривично право и криминологија и Македонскиот Хелсиншки Комитет. Работната група ги изработи предложените законски измени и ги претстави на стручна расправа во декември 2015 година. После стручната расправа, предлозите беа доставени на мислење до ОДИХР од каде беше добиен позитивен одговор, а воедно беа дадени и одредени препораки.

Првичните одредби во КЗ кои се однесуваат на криминал од омраза се воведени во 2009 година во член 39 став 5 кога при одмерувањето на казната од страните на судиите, како отежнителна околност, се воведува оценка на мотивацијата на сторителот односно дека кривичното дело е сторено “против лице или група на лица или имот, непосредно или посредно, поради неговото или нивното национално и социјално потекло, политичкото и верското убедување, имотната и општествената положба, полот, расата или бојата на кожата.” Оваа одредба беше изменета со амандман на КЗ од 2014 година кога членот 39 став 5 се измени во смисла на проширување на заштитените карактеристики и гласи “При одмерување на казната судот посебно ќе има предвид дали кривичното дело е сторено против лице или група на лица или имот, непосредно или посредно, поради нивната припадност на одреден пол, раса, боја на кожа, род, припадност на маргинализирана група, етничка припадност, јазик, државјанство, социјално потекло, религија или верско уверување, други видови уверувања, образование, политичка припадност, личен или општествен статус, ментална или телесна попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, или на која било друга основа предвидена со закон или ратификуван меѓународен договор.” Ваквата измена се направи да се хармонизира оваа одредба со одредбата од член 3 од Законот за спречување и заштита од дискриминација каде се споменуваат истите заштитени карактеристики.

Во однос на обврската на државата за известување за бројот на регистрирани, процесирани и пресудени случаи на криминал од омраза, значајно е да се истакне дека во септември 2014 година, Работното тело за стандардизација на постапките во судовите донесе Заклучок со кој во АКМИС програмата се воведува евидентирање на податокот дека при изрекување на казната како отежнителна околност бил утврден фактот дека криминалот бил мотивиран од омраза согласно член 39 став 5 од Кривичниот законик пред да се верификува одлуката. Ова евидентирање практично се извршува со одбележување на посебно поле доколку криминалот е мотивиран од омраза и со тоа автоматски се генерираат податоци. Исто така, увидувајќи ги потребите од обука на полицајците, обвинителите, во декември 2014 година, Министерството за внатрешни работи потпиша Меморандум за соработка со ОДИХР за спроведување на Програмата TANCE (Training Against Hate Crimes for Law Enforcement) каде се спроведоа обуки за полицајците. Од друга страна Академијата за судии и јавни обвинители со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје веќе три години спроведуваат обуки за судии и јавни обвинители на тема борба против криминал од омраза.

1.2 Причини за проблемите кои се предмет на разгледување

Одредбата од 2009 и измените од 2014 година не доведоа до задоволителни и ефективно гонење и процесирање на криминалот од омраза. Немањето на дефиниција за овој правен институт во домашното законодавство остави недоречености во разбирањето на криминалот од омраза од страна на сите засегнати страни во кривично-правните постапки. Имено, полицијата, обвинителството и судовите немаа јасна основа за препознавање, процесирање и пресудување како и евидентирање на случаите на криминал од омраза. Поради тоа неопходно е да се преземат мерки за интензивирање на обуката на полицајците, обвинителите и судиите во оваа област.

Наведените решенија содржани во законот се базираат врз компаративните искуства од други држави, а во исто време се засновани и на меѓународните стандарди во оваа област.

Компаративна анализа на законодавство за криминал од омраза

Во рамките на Работната група за ревидирање на одредбите за криминал од омраза основана во февруари 2015 година беа изработени неколку анализи на законодавството за криминал од омраза на земјите од регионот но и земји кои бележат добри резултати во ефективната борба против криминал од омраза. Како земји чие законодавство се анализираше беа Обединетото Кралство како држава која од страна на ОДИХР е признаена како земја која има еден од најдобрите системи за препознавање, процесирање и пресудување на криминал од омраза како и добар систем за регистрација на таквите случаи. Полска исто така беше обработена во анализата затоа што како земја- домаќин на ОДИХР има превземено сериозни чекори во имплементација на TANCELE програмата (Програма за обука на полиција за борба против криминал од омраза) преку која голем број на полициски службеници се обучени како да се справуваат со оваа појава. Од земјите со кои имаме традиционални врски во правните системи беа избрани Хрватска, Словенија, Србија, Босна и Херцеговина како и Црна Гора. Од земјите во соседството исто така беа анализирани решенијата на Албанија и Косово. При изработка на анализите се консултираа националните законодавства како и интернет ресурсите на ОБСЕ специјализирани за криминал од омраза како www.hatecrime.osce.org.

Целта на анализата на законодавството беше да се добијат сознанија за законската поставеност во овие држави во нивната борба против криминалот од омраза. Анализата прикажа дали и како е дефиниран криминалот од омраза, дали е прифатен моделот на непријателство или пак моделот на дискриминација, дали и во кои посебни кривични дела мотивот од предрасуди е определен како основа за построго казнување, кои карактеристики на жртвата се заштитуваат и дали има некои особености како заштита на жртвите кои се таргетирани по асоцијација или по претпоставена карактеристика.

Во табеларниот пресек на анализата постојат повеќе колони со следново значење:

- во колоната за “општа дефиниција“ е претставено како гласи општата дефиниција во кривичните законици на одделните законодавства доколку истата постои. Оваа колона е од исклучително значење затоа што општата дефиниција овозможува секое кривично дело да се определи како криминал од омраза доколку се утврди пристрасна мотивираност на страната на сторителот. Доколку ваква општа дефиниција не постои, криминалот на омраза се ограничува единствено на кривичните дела кај кои тоа е изречно споменато;
- Колоната “Отежнувачки елемент во посебни кривични дела или посебни кривични дела од омраза“ се однесува токму на тие кривични дела каде законодавецот сакал со посебно внимание да определи дека доколку тоа кривично дело е сторено од пристрасна мотивираност тогаш истиот и ќе добие специфично заострување на изречената казна. Овде се земаат во предвид кривичните дела кои најчесто се среќаваат како криминал од омраза како на пример убиство, телесна повреда од различен степен, оштетување на имот итн. Во оваа колона се споменати и посебните кривични дела кои се определени од законодавецот како криминал од омраза.
- Колоната “Заштитени карактеристики“ укажува кои карактеристики на жртвата се заштитени. Оваа колона го претставува и обемот на заштитените карактеристики во другите држави. Од една страна големиот број на заштитени карактеристики е добро за да се обезбеди поширока заштита од криминал од омраза но од друга страна тоа може да влијае на ефикасноста на спроведувањето на ваквите одредби затоа што некои карактеристики се тешко определиви и видливи (на пример образование, социјален статус, здравствена состојба итн.) и лицата со тие карактеристики не се перципираат како група против која е насочено криминал дејствие. Од друга страна карактеристиките како сексуална ориентација и хендикеп се повеќе се среќаваат во странските законодавства.
- Во колоната “Специфични елементи“ се определени решенијата кои не се универзално прифатени но се релевантни да се споменат како одлика на системот во конкретната држава и истото да се разгледа колку е апликативно за домашната регулатива.

Држава	Општа дефиниција на криминал од омраза	Отежнувачки елемент во посебни кривични дела или посебни кривични дела од омраза	Заштитени карактеристики	Специфични елементи
Обединето Кралство	Нема изречна дефиниција но зголемување на казна за кривични дела мотивирани од раса, религија, сексуална ориентација, хендикеп и против трансродови лица	Зголемување на казна за кривични дела мотивирани од раса, религија, сексуална ориентација, хендикеп и против трансродови лица	раса, религија, сексуална ориентација, хендикеп и против трансродови лица	Судот мора да определи построга казна ако постои пристрасна мотивираност но и истото да го објави дека токму поради таквиот елемент е зголемената казна. Судот исто така ќе ја зголеми казната ако кривичното дело е сторено поради претпоставена карактеристика или поради асоцијација со жртвата.
Полска	Нема изречна дефиниција	Посебни кривични дела кои се однесуваат на насилство и закана поради заштитените карактеристики, поттикнување на кривично дело како и јавна навреда поради тие карактеристики	националност, етничка припадност, раса, религија или немање на религиско уверување	Истрагите поврзани со криминалот од омраза треба да се надгледуваат од обвинители од повисок ранг со цел да се избегне ран прекин на истрага или пак непрвземањето на истрага
Хрватска	Дело од омраза е казнено дело, сторено поради	Тешко убиство Сакатење на женски	расна припадност, боја на кожа, вероисповед,	Протоколот за постапување во случаи на

	расна припадност, боја на кожа, вероисповед, национална или етничка припадност, инвалидитет, пол, сексуална ориентација или полов идентитет на личноста. Таквото постапување ќе се земе како отежнувачка околност ако со овој закон не е изрично пропишано потешко казнување.	полови органи Тешка повреда Тешка телесна повреда Особено тешка телесна повреда Присила Закана Тешко дело против половата слобода Предизвикување нереди Јавно повикување на насилство и омраза	национална или етничка припадност, инвалидитет, пол, сексуална ориентација или полов идентитет на личноста	омраза определува ефикасен механизам за соработка помеѓу институциите за регистрирање, процесирање и мониторинг на случаите на криминал од омраза.
Словенија	Нема експлицитна законска дефиниција за кривични дела од омраза и не содржи општи одредби за уважување на мотивот од омраза како отежнувачка околност. При одмерувањето на казната се упатува само на општиот поим „Мотиви“	Убиство Повреда на рамноправноста Мачење Говор на омраза	етничка припадност, раса, боја, религија, етнички корени, пол, јазик, политичко или друго убедување, сексуална ориентација, социјален статус, раѓање, образование, социјална положба или околност	
Србија	Нема експлицитна дефиниција туку одредба за отежнувачка околност: Доколку кривичното дело е сторено од омраза спрема расната припадност, боја на кожа	Расна и друга дискриминација Насилничко однесување на спортски натпревари или јавен собир Предизвикување на национална, расна и	раса или религија, национална или етничка припадност, пол, сексуална ориентација или родов идентитет	

	религиозна припадност, национално или етничко потекло, пол, сексуална ориентација, или родов идентитет на друго лице, судот овој факт ќе го земе отежнувачка околност при одмерување на казната, доколку веќе не е предвидена како елемент на кривичното дело	верска омраза и нетрпеливост		
Црна Гора	Нема експлицитна дефиниција туку одредба за отежнувачка околност: Ако казненото дело се стори од омраза спрема некое лице поради неговата/нејзината раса или религија, национална или етничка припадност, пол, сексуална ориентација или родов идентитет, судот ќе го земе како отежнувачка околност доколку не е предвидено како елемент на кривичното дело.	Повреда на рамноправноста Загрозување на сигурноста Предизвикување на национална, расна и верска омраза	раса или религија, национална или етничка припадност, пол, сексуална ориентација или родов идентитет	
Босна и Херцеговина	Постои дефиниција на “омраза“ така да	убиство тешка телесна повреда	национална или етничка припадност, јазик или	Во БиХ функционираат 4 кривично правни системи.

	<p>реферирањето на мотивираноста од омраза го определува како криминал од омраза секое дело сторено со таква мотивираност. Исто така одредбите во посебните кривични дела може да го определат делото како криминал од омраза.</p>	<p>силување оштетување туѓи предмети разбојничка кражба разбојништво тешка кражба предизвикување општа опасност</p>	<p>писмо, верско уверување, раса, боја на кожа, пол, сексуална ориентација, политичко или друго уверување, социјален статус, општествена положба, старост, здравствен статус или други особини, или поради доведување во врска со лица кои имаат некоја од наведените различни (овие заштитени карактеристики не се среќаваат кај сите дела определени како криминал од омраза)</p>	<p>Во КЗ на Брчко постои дефиниција на омраза која гласи: Побуда за извршување на кривичното дело, пропишано со овој закон, која во целост или делумно е заснована на разликите по основ на вистинска или претпоставена национална или етничка припадност, јазик или писмо, верско уверување, раса, боја на кожа, пол, сексуална ориентација, политичко или друго уверување, социјален статус, општествена положба, старост, здравствен статус или други особини, или поради доведување во врска со лица кои имаат некоја од наведените различни особини.“ Се казнува криминалот од омраза поради асоцијација со жртвата</p>
--	--	---	---	--

Албанија	Нема експлицитна дефиниција туку отежнувачка околност ако кривичното дело е сторено од мотиви поврзани со род, раса, религија, националност, јазик, политички и општествени уверувања.	Поттикнување на омраза или раздор		Поттикнување на омраза и раздор ја опфаќа и сексуалната ориентација додека истата изречно не е спомената како отежнителна околност при одмерување на казната.
Косово	Нема експлицитна дефиниција но има одредба за зголемување на казната како и посебни ставови во посебни кривични дела	Поттикнување на омраза, раздор или национална, верска, расна или етничка нетрпеливост Тешко убиство Уништување или оштетување на имот	етничко или национално потекло, националност јазик, религиски уверувања или немање религиски уверувања, боја на кожа, род, сексуална ориентација или поради нивната блискост со лица кои ги имаат споменатите карактеристики	Се казнува криминалот од омраза поради асоцијација со жртвата

Пресекот на анализата за компаративното законодавство за криминал од омраза овозможува да се забележат определени трендови кои даваат насоки за унапредување на националното законодавство.

- Повеќето земји го прифаќаат дискриминаторниот модел наспроти моделот на непријателство при дизајнирање на законските одредби за криминал од омраза. При ваквиот модел доволно е да се докаже дека сторителот го сторил кривичното дело “поради“ карактеристиката на жртвата без разлика дали негувал инхерентна омраза за жртвата или групата. Со прифаќање на овој модел обвинителот нема да има потреба да го докажува постоењето или степенот на омраза кај сторителот што самото претставува и една исклучително тешка обврска. Постојните одредби од македонското кривично законодавство се изградени токму на дискриминаторниот модел.
- Дефинирање на криминалот од омраза во општите дефиниции во кривичните закони е повеќе исклучок отколку правило. Хрватска има општа дефиниција на криминал од омраза додека БиХ има дефиниција само на омразата. Останатите држави имаат мешан систем на дефинирање во одредбите за одмерување на казната, во потешките облици на кривичните дела како и во посебните дела на криминал од омраза. Дефиницијата на криминалот од омраза доведува до поголема сигурност во правниот систем за елементите на таквите кривични дела како и полесно регистрирање од страна на судските системи за евиденција. Иако Обединетото Кралство нема изречна дефиниција сепак таа држава води една од најдобрите статистики за криминал од омраза во рамките на ОДИХР. Во случај кога нема воспоставен ефикасен механизам на регистрација како кај Обединетото Кралство, поставување на криминал од омраза во посебен член преку негово дефинирање претставува очигледна потреба. Во однос на самото дефинирање на криминал од омраза како кривично дело мотивирано од пристрасност не постои разлика кај ниедна од анализираните држави.
- Во однос на омразата како отежнувачки елемент пресекот на анализата покажува дека најчесто се додава дополнителен став на кривичното дело кое дава заострена санкција. Кривичните дела кои најчесто се среќаваат се убиство, телесна повреда (различен степен), уништување на имот како и предизвикување нереди. Исто така се забележуваат и посебни кривични дела во смисла на предизвикување на омраза (расна, национална, религиска итн), расна и друга дискриминација, излагање на подбив итн. Се забележува дека овие кривични дела служат како дополнување на отежнувачката околност при одмерување на санкцијата и со ваквите дела (или отежнителни ставови) се испраќа порака од законодавецот дека истите ќе бидат казнети построго. За поздравување е решението од Обединетото Кралство дека доколку се утврди дека криминалот е извршен од омраза, тоа јавно се објавува и се потврдува постругата санкција за сторителот пред пошироката јавност. Со тоа се дава заштита како на непосредната жртва така и на целата група која ја дели заштитената карактеристика со жртвата.
- Бројот на заштитени карактеристики варира од една држава до друга во зависност од правната традиција како и од вредностите на самото

општество. Видливо е дека во Полска доминираат заштитата на религијата или отсуството на религиското верување додека во Обединетото Кралство доминантна е заштитата на расата и религијата. Сепак и во поновите измени на традиционалните законодавства (Обединето Кралство) се гледа воведување на нови заштитени карактеристики како сексуална ориентација, хендикеп како и родов (и трансродов) идентитет. Се поголем број држави од Европската унија ги заштитуваат овие “нови“ карактеристики кои прераснуваат и во обврска за земјите кандидати за Европска Унија кое се гледа од извештаите за напредокот во поглавје 23. Од друга страна, може да се забележи дека ниедна држава нема премногу широка и отворена листа на заштитени карактеристики. Широката палета на заштита претежно е оставена на анти-дискриминационото законодавство и разрешувањето на таквите случаи е во надлежност на граѓанските судови. Кај криминалот од омраза тие се поединечно наброени да ги покриваат примарно раса, религија, етничка припадност, националност и пол. Потоа доаѓаат сексуалната ориентација, хендикепот и родовиот идентитет и на крај се забележува дека одредени земји имаат и заштита на “политичко уверување“. Иако постои дебата дека треба да се заштитуваат единствено карактеристиките кои не се лесно менливи, сепак политичката определба може да биде и тоа како застапена основа а вршење на кривични дела и нападот на политичките слободи всушност претставува сериозен удар на демократското општество.

- Во врска со мотивацијата на сторителите битно е да се споменат примерите каде сторителот се казнува и тогаш кога погрешил во неговата перцепција за жртвата но сепак го сторил кривичното дело или криминал од омраза по погрешна перцепција како и по асоцијација. Имено, доколку некој планира да нападне Роми и го нападне првиот што му “личи“ на Ром тогаш сторителот треба да одговара за криминал од омраза а не за основно дело на напад. Истото важи и кога некој е нападат “затоа што се дружи со Роми“ односно сторителот го асоцира со целната група на нападот.
- За крај може да се забележи и дека некои земји казнуваат со потешки казни и дела кои не се кривични дела туку се прекршоци како инциденти на спортски натпревари, вознемирување на јавен ред и мир доколку истите се со порака на омраза против некоја група.

Наведените компаративни искуства беа користени при изготвувањето на одредбите за криминалот од омраза содржани во Прелог – законот.

Меѓународни и регионални стандарди во врска со кривичните дела мотивирани од пристрасност

Идејата за заштита на поединците од кривични дела мотивирани од пристрасност произлегува од рамката за борба против дискриминација содржана во меѓународното право. Со членот 2 став 1 од меѓународниот пакт за граѓански и

политички права се забранува дискриминација во однос на одреден број утврдени основи кога станува збор за уживање на други заштитени човекови права и фундаментални слободи. Ова вклучува права како што се правото на живот или правото на безбедност на лицето, како и обезбедена заштита од страна на Државата против насилство или телесна повреда.

Во однос на тематски определените меѓународни конвенции за човекови права, членот 16 став 5 од Конвенцијата на ОН за правата на лицата со попречености ги обврзува земјите потписнички да “усвојат ефикасно законодавство и политики, вклучително и законодавство и политики со фокус врз жените и децата, со цел случаите на експлоатација, насилство и злоупотреба на лицата со попречености да може да се утврдат, истражат и, доколку е потребно, да се гонат”.

На регионално ниво, Европската конвенција за заштита на човекови права и фундаментални слободи обезбедува заштита од дискриминација како и уживање на другите права заштитени со овој меѓународен инструмент. Протоколот бр. 12 на Конвенцијата предвидува генерална забрана за дискриминација во однос на кое било од правата предвидени со законот.

Согласно ЕСЧП „при вршење истрага на насилни инциденти, како што е лошото постапување, државните органи имаат обврска да ги превземат сите оправдани чекори со цел да ги демаскираат евентуалните мотиви на дискриминација. Одлуката насилството и бруталноста со побуди на дискриминација да се третираат на ист начин како и случаите кои немаат таков призивок значи да ѝ се погледне низ прсти на специфичната природа на дејствата коишто се посебно деструктивни за фундаменталните права” (*Identoba and Others v. Georgia*). Ова важи за сите кривични дела мотивирани од пристрасност (посебно вклучувајќи ги делата што се извршени со антирелигиозни, хомофобични, расни или политички мотиви), а исто така и онаму каде што третманот, спротивно на она што е предвидено со ЕКЧП, бил нанесен од страна на физички лица. Начелно, онаму каде што постојат индиции според кои кривичното дело би можело да има мотив на пристрасност, истражните органи имаат обврска да “сторат сè што е оправдано во дадените услови со намера да ги прибават и обезбедат доказите, да ги исцрпат сите практични средства за откривање на вистината и да донесат целосно оправдани, непристрасни и објективни одлуки, без притоа да ги изостават сомнителните факти кои би можеле да упатуваат на насилство поттикнато врз расна основа”.

Останатите Конвенции на Советот на Европа се фокусираат врз конкретни примери на кривични дела мотивирани од пристрасност. На пример, Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство - “Истанбулска Конвенција”, во членот 4 (г) говори за промовирање и заштита преку потребното законодавство и другите мерки на правото секое лице, а посебно жените, да може да живеат слободно без насилство како во јавната така и во приватната сфера. Од друга страна, Дополнителниот Протокол на Конвенцијата за компјутерски криминал на Советот на Европа експлицитно се однесува на криминализацијата на дејствијата од расна и ксенофобична природа кои се извршени преку компјутерските системи.

Препораката CM/Rec(2010)5 на Советот на Европа за мерки за борба против дискриминација врз основа на сексуална ориентација или родов идентитет понатаму препорачува законски и други мерки за борба против “кривични дела од омраза” и говор на омраза насочени против лезбијките, хомосексуалците, бисексуалците и трансполовите (“ЛГБТ”) личности како резултат на дискриминацијата, маргинализацијата и насилството на коишто биле изложени во минатото.

Во рамките на ОБСЕ, Одлуката Бр. 9/09 на Министерскиот совет во врска со борба против кривичните дела од омраза бара од земјите да донесат “посебно ускладено законодавство за борба против кривичните дела од омраза, кое ќе обезбеди ефективни казни санкции со кои ќе се предвиди сериозноста на таквите кривични дела”.

Рамковната Одлука на Советот 2008/913/JHA за борба против одредени форми и изрази на расизам и ксенофобија од 28 ноември 2008 година ги обврзува земјите членки на ЕУ да ги преземат неопходните мерки со цел да обезбедат расистичката или ксенофобичната мотивираност на кривичните дела да се смета за отежнувачки фактор или таквата мотивираност да се земе предвид при одредување на казната.

Директивата на ЕУ 2012/29 од 2012 година со која се утврдуваат минимум стандардите за правата, поддршката и заштитата на жртвите на кривични дела бара од Земјите да спроведуваат поединечни проценки на жртвите со цел да се избегне повторување или секундарна виктимизација, како и со цел да се утврди дали извршеното кривично дело било мотивирано од пристрасност.

2. Цели на предлог регулативата

Главна цел на овие измени и дополнувања на Кривичниот законик е да се подигне видливоста на делата на омраза со пропишување законска дефиниција на тој поим и предвидување посебни облици на дела на омраза во Посебниот дел, што согласно начелото на легалитет ќе ги обврзува органите на гонење да ги откриваат, утврдуваат и процесуираат таквите дела.

3. Можни решенија (опции)

3.1 *Опис на решението „не прави ништо“*

Доколку не се донесе предложениот Закон, нема да се надминат досегашните практични проблеми во примената на Законот.

3.2 *Опис на можните решенија (опции) за решавање на проблемот*

Најсоодветно решение заради надминување на наведените слабости е да се донесе предложениот закон.

4. Проценка на влијанијата на регулативата

Можни позитивни и негативни влијанија од секоја од опциите:

4.1 Економски влијанија

4.2 Фискални влијанија

4.3 Социјални влијанија

Најзначајниот сегмент од донесувањето на овој закон е тоа што со него ќе се подигне видливоста на делата на омраза со пропишување законска дефиниција на тој поим и предвидување посебни облици на дела на омраза во Посебниот дел, што согласно начелото на легалитет ќе ги обврзува органите на гонење да ги откриваат, утврдуваат и процесуираат таквите дела.

4.4 Влијанија врз животната средина

4.5 Административни влијанија и трошоци –

а) трошоци за спроведување

За спроведување на законот се потребни финансиски средства за обука на судии и јавни обвинители кои се обезбедени во рамките на Буџетот на Академијата за судии и јавни обвинители, во рамките на програмата за континуирана обука.

б) трошоци за почитување на регулативата

5. Консултации

5.1 Засегнати страни и начин на вклучување

Предлогот на законот е доставен на мислење до Вховниот суд на Република Македонија, апелационите судови, Јавното обвинителство на Република Македонија, вишите јавни обвинителства, Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за финансии, Министерството за информатичко општество и админитрација и Секретаријатот за законодавство. Исто така, за одредбите кои се

однесуваат на криминал од омраза од страна на МАНУ беше организирана и јавна дебата.

5.2 Преглед на добиените и вградените мислења

5.3 Мислењата кои не биле земени предвид и зошто

6. Заклучоци и препорачано решение

6.1 Споредбен преглед на позитивните и негативните влијанија на можните решенија (опции)

Независно од специфичностите на националните казнено-правни системи, постои согласност дека избраниот модел на делото на омраза треба да оди во пресрет на одговорот на неколку прашања, кои стојат пред законодавецот:

- дали во казненото законодавство да се воведе посебно, самостојно казнено дело на омраза; да се предвидат квалификаторни облици на основните дела сторени од омраза за кои ќе бидат пропишани построги казни; или да се внесе општа одредба за одмерување на казната, со која омразата ќе биде дефинирана како отежнувачка околност;
- како законски да се дефинира објективното и субјективното битие на делото на омраза;
- како да се дефинира со закон мотивот на омраза, пристрасност или дискриминација;
- на кој начин да се третира прашањето за поврзаност на жртвата со одредена група и погрешната перцепција на нејзината припадност кон таква група; и
- какви докази се потребни за утврдување на мотивот на омраза.

Во потрагата по одговорот на овие прашања е создадено вистинско шаренило на легислативни модели.

Во однос на основното прашање - посебно казнено дело на омраза или предвидување на омразата и пристрасноста како поострувачка или отежнувачка околност, во современите казнени законодавства превладува определбата за вториот пристап.

Поретки се законодавствата кои познаваат посебни, самостојни дела на омраза. Такви се законодавствата на САД, Канада, Велика Британија и Чешката Република. Во американското федерално казнено законодавство, посебни закони за превенција на криминалот на омраза се усвоени во 1968 и 2009 година. Последниот закон предвидува овластувања на федералните власти да ги истражуваат и казнуваат делата на насилство мотивирани со пристрасност спрема расата, бојата на кожата, религијата, националното потекло, полот, сексуалната ориентација, половиот идентитет или хендикепираноста на жртвата. Со посебен закон од 1996 година е санкционирано оштетувањето на имотот на верските институции поради верските, расните или етничките особености на сопственоста, како и умисленото насилно попречување на друг да го изразува своето верско уверување. Во 1994 година американскиот Конгрес усвои закон за поострување на

казните за дела на омраза, со кој се налага на Комисијата за пресудување на САД (посебно тело кое ги утврдува критериумите за одмерување на казните од страна на судовите), да ги зголеми казните за дела извршени од омраза спрема жртвата поради нејзината припадност на одредена раса, боја на кожата, религија, национално потекло, етничка припадност, пол, хендикепираност или сексуална ориентација. Од американските држави, 45 држави имаат посебни закони за делата на омраза или ја предвидуваат омразата како отежнувачка околност при одмерувањето на казната.

Во канадскиот КЗ во 1996 година е внесена одредба за поострување на казната за дела извршени со мотив на пристрасност, предрасуда или омраза заснована врз раса, национална или етничка припадност, јазик, боја на кожата, религија, пол, возраст, ментален или физички хендикеп, сексуална ориентација или слични фактори (чл.718.2(a)). Исто така, со Законот за антитероризам од 2001 године како посебно дело (чл.430/4.11) е предвидено уништување на верски објекти од такви побуди.

Во Велика Британија дела на омраза се предвидени со одделни закони од областа на јавниот ред (Crime and Disorder Act од 1998, Football Offences Act од 1999 година): како посебни казнени дела се пропишани расно и верски мотивираните дела на напад, предизвикување штета, вознемирување и нарушување на јавниот ред. Со Законот за антитероризам криминал и безбедност од 2001 година е изменет Законот за криминал и нереди и опфатот на инкриминациите е проширен и на религиозно мотивирани дела. Со овие два закони, се предвидени неколку нови инкриминации: расно и религиозно мотивирано убиство, оштетување на имот, дела против јавниот ред и злоставување. За секое од овие дела е пропишан повисок максимум на казната во споредба со казната за делото извршено без таков мотив. Во Законот за казнена правда од 2003 година се содржани одредби за поострување на казната за други дела на насилство, извршени од расна или омраза, освен делата кои се предвидени со специјалните закони (чл.145): ако делото е извршено од расен или религиозен мотив, судот мора да го земе тој факт како отежнувачки фактор и мора да утврди дека се работи за потешко дело. Построга казна е предвидена и ако е делото мотивирано со непријателски став кон лица кои имаат посебна сексуална ориентација, или хендикепирани лица (чл.146).

Во Законот за казнена правда на Северна Ирска од 2004 година е пропишано зголемување на казната за дела кои се мотивирани со непријателство кон жртвата, засновано врз нејзината расна припадност, религија, сексуална ориентација или хендикепираност (чл.2). Законот за казнена правда на Шкотска од 2003 година исто така предвидува дека судот мора да го земе како отежнувачка околност мотивот на злонамерност кон припадници на религиозна, социјална или културна група, поради самата нивна припадност кон групата (чл.74). Во 2003 година е усвоен нов Закон за криминал на омраза, во кој е проширена листата на отежнувачки околности со вклучување на предрасуди засновани врз хендикепираност, сексуална ориентација или трансполов идентитет.

Чешкиот КЗ (чл.196 ст.2) предвидува казна затвор од шест месеци до три години за примена на насилство над група граѓани или над поединци, или закана со убиство или телесна повреда поради нивното политичко уверување, националност, раса или верско уверување.

Во последнава декада во повеќето европски казни законодавства се појавуваат специјални одредби за делата на омраза. Поголемиот број држави, членки на ОБСЕ, имаат усвоени посебни законски одредби: повеќе од четиресетина законодавства познаваат некои дела на омраза како посебни инкриминации, или општи одредби за омразата како отежнувачка околност. Во најголемиот број (според Findings from ODIHR's Annual reporting on hate crimes, Warsaw, 29th September 2015)- 46 држави, посебните одредби за дела на омраза се однесуваат на пристрасност врз расна, етничка и национална основа, додека во 44 држави е опфатена и верската дискриминација; во дури 26 држави е опфатена и сексуалната ориентација, додека во 19 хендикепираноста; пристрасноста заснована врз половиот идентитет моментално е опфатена со одредбите за построг третман во 15 членки на ОБСЕ.

Во периодот по 2006 година се извршени измени во повеќето европски законодавства, во правец на дефинирање на расистичкиот или друг мотив како отежнувачка околност. Во португалскиот КЗ со измените од 2007 година се проширени одредбите за потешко казнување на повеќе дела на насилство (убиство и телесна повреда), поради омраза заснована врз сексуалната ориентација на жртвата. Во Латвија со измените на КЗ од 2006 година омразата е предвидена во општиот дел (чл.48) како отежнувачка околност при одмерувањето на казната. Повеќе измени во последниве години се извршени во рускиот КЗ: во 2007 година мотивот на омраза е предвиден како квалификаторна околност кај делата на хулиганизам, вандализам и сквернавење (чл.213, 214 и 244): пропишана е потешка казна ако делото е извршено со мотив на идеолошка, политичка, расна, национална или религиозна омраза. За убиство од политичка, идеолошка и друга омраза е предвидена поострена казна (чл.105), како и за повеќе дела на насилство од омраза (телесна повреда, тортура и други). Покрај тоа, во општиот дел во одредбата за одмерување на казната (чл.63), омразата е предвидена како општа отежнувачка околност за сите дела и како поострувачка околност за неколку дела од посебниот дел. Украинскиот КЗ содржи општи одредби со кои е предвидено дека расистичкиот или сличен мотив на сторителот се зема како отежнувачка околност при одмерувањето на казната (чл.67). Посебно е инкриминирано (чл.161) поттикнувањето на омраза, напад или дискриминација засновани врз национална, расна или религиозна припадност на жртвата.

Меѓу западноевропските казни законодавства се ретки законодавствата во кои не се извршени измени во правец на посебен третман на делата на омраза. Таков е германскиот КЗ, кој во општите одредби за одмерување на казната (пар.46), не го издвојува посебно мотивот на омраза врз расна и слична основа. Во посебниот дел како квалифицирано убиство е инкриминирано убиството од “ниски побуди” (пар.211), под кој поим судската практика ја подведува и омразата врз основа на расни и слични предрасуди. Исти решенија содржи унгарскиот КЗ, кој го предвидува како специфично дело на омраза само насилството врз член на заедницата (чл.174/б): се казнува тој што ќе нападне друг поради неговата припадност кон национална, етничка, расна, религиозна или друга група.

Наспроти овие законици, францускиот КЗ во 2003 година е изменет со внесување на одредба (чл.132-76), со која е предвидено поострување на казните за дела на насилство извршени од предрасуди за вистинската или вообразената

припадност или неприпадност на жртвата на одредена етничка група, нација, раса или религија. Со измени од истата година (чл.132-77) таквата поострувачка околност е проширена и врз предрасуди засновани на сексуалната ориентација на жртвата. Одредбите за поострување на казната се однесуваат на таксативно наброени дела (умислено убиство, тортура итн., вклучувајќи и оштетување на приватна сопственост со опасни средства).

Шведскиот КЗ изречно ги предвидува расните или други мотиви на пристрасност како отежнувачка околност при одмерување на казната кај сите дела (Sect.2(7) од гл.29). Со измените од 2003 година оваа одредба е проширена и на пристрасност заснована врз сексуалната ориентација на жртвата. Исто решение содржат: австрискиот КЗ (чл.33.5: расистичкиот, ксенофобичниот или сличен мотив претставува отежнувачка околност при одмерување на казната); и данскиот КЗ, по измените во 2004 година (дел VI од sect.81: ако делото е мотивирано со етничкото потекло, сексуалната ориентација и слични особености на друг). За разлика од нив, холандскиот КЗ не содржи таква одредба, но една директива за дискриминацијата од 2007 година на Бордот на генералните обвинители предвидува насоки за истрагата, обвинувањето и пресудувањето на повредите на законот кои вклучуваат акти на дискриминација и извршување на општи дела од дискриминаторен мотив. Општа одредба за мотивот на омраза како отежнувачка околност постои и во норвешкиот КЗ (sect.232).

Казнените законодавства на државите од нашето соседство го прифаќаат концептот на посебен третман на делата на омраза, определувајќи се за различни легислативни решенија. Хрватскиот КЗ содржи посебна дефиниција на дело на омраза (чл.87 ст.21) и неколку инкриминации кај кои делото од омраза претставува квалифициран облик на основното дело. Со измените на романскиот КЗ од 2006 година е внесена општа одредба за мотивот на омраза врз расна, национална, етничка, религиозна, родова, сексуална ориентација, определба, политичка приврзаност, уверување, добросостојба, социјално потекло, возраст, хендикеп, хронично заболување, и не-заразна или инфекција на СИДА како отежнувачка околност (чл.75 ц.).

Наспроти овие законодавства, новиот словенечки КЗ од 2008 година не содржи општа одредба за уважување на мотивот на омраза како отежнувачка околност, иако во одредбите за одмерување на казната упатува на општиот поим на “мотиви” (чл.49). Во посебниот дел убиството извршено со повреда на начелото на еднаквост се казнува како тешко убиство (чл.116 ст.3); повредата на начелото на еднаквост е дефинирана (чл.131) како повреда мотивирана од етничката припадност, расата, бојата на кожата, религијата, полот, јазикот или различното политичко уверување, сексуалната ориентација, животната ситуација, раѓањето, генетското наследство, образованието, социјалната положба и други околности. И бугарскиот КЗ не содржи општа одредба за расистички или слични мотиви како околности релевантни за одмерување на казната, но во Посебниот дел, во главата на казнени дела против правата на граѓаните се предвидени неколку инкриминации на насилство мотивирано од омраза врз основа на националната припадност, расата, религијата или политичкото уверување на жртвата (насилство врз друг или оштетување на сопственост, чл.162; и учество во толпа која врши напад врз други или нивната сопственост, чл.163).

Во казнените законодавства на Црна Гора (со измените на КЗ од декември 2013) и Србија (со измените на КЗ од декември 2012) има скоро идентична одредба со тоа што нема експлицитна дефиниција туку одредба за отежнувачка околност која ги опфаќа селдниве заштитени карактеристики: расна припадност, боја на кожа религиозна припадност, национално или етничко потекло, пол, сексуална ориентација, или родов идентитет. Во Босна и Херцеговина функционираат 4 кривично правни системи и тоа Кривичниот закон на Босна и Херцеговина, Кривичниот закон на Федерацијата Босна и Херцеговина, Кривичниот закон на Република Српска и Кривичниот закон на Дистриктот Брчко.

Во КЗ на Брчко постои дефиниција на омраза која гласи: Побуда за извршување на кривичното дело, пропишано со овој закон, која во целост или делумно е заснована на разликите по основ на вистинска или претпоставена национална или етничка припадност, јазик или писмо, верско уверување, раса, боја на кожа, пол, сексуална ориентација, политичко или друго уверување, социјален статус, општествена положба, старост, здравствен статус или други особини, или поради доведување во врска со лица кои имаат некоја од наведените различни особини.“

Во подготовката на Новелата на КЗ од 2009 се внимателно анализирани добрите и лошите страни на двата модели: третирање на делата на омраза како специјални, самостојни дела; и пропишување на мотивот на омраза како општа отежнувачка околност.

Првиот модел има одредени позитивни страни, кои се состојат во истакнувањето на значењето на делата на омраза. Исто така, инкриминирањето на одделни дејствија на насилство, извршени со таков мотив, овозможува подобра перцепција на криминалот на омраза, поголема ефикасност во откривањето на делата и прибирањето на статистички и други податоци за насилството и криминалот од омраза. Негативна страна на овој модел е внесувањето на мотивот на омраза како субјективен елемент во битието на делото (субјективен елемент на противправноста), било на битието на основното дело, било на квалифицираниот облик на делото, за кој е пропишана потешка казна. Неговото утврдување е подредено на истите процесни правила на докажување, кои важат и за другите обележја на казненото дело. Тешкотиите во докажувањето на ова обележје, кое има субјективен (психолошки) карактер, може негативно да влијае врз подготвеноста на јавниот обвинител да подигне такво обвинение, односно за судот да донесе пресуда за такво дело, во која мора да биде содржано образложение и презентирање на сите докази врз основа на кои е дадена правната квалификација на делото како дело на омраза.

Вториот модел ги избегнува посочените негативни страни на посебниот третман на делата на омраза. Покрај тоа, предвидувањето на омразата, пристрасноста или дискриминаторската основа која се појавува како мотив на делото како отежнувачка околност кај сите дела на насилство не ја исклучува можноста за пропишување, кај одделни дела, и на квалифицирани, потешки облици на делата извршени од омраза. Негативна страна на ова решение е што со нашироко прифатената општа одредба за одмерување на казната во казнените законодавства таквиот мотив е предвиден како факултативна отежнувачка

околноста за одмерување на казната. Широкото дискреционо овластување на судот да ја уважи или не таквата околноста, може да предизвика рестриктивен став кон повикувањето на таквата одредба, особено затоа што мотивот треба да биде утврден како психолошки факт, кој е во каузална врска со извршувањето на делото, како и поради флексибилноста на основите кои се земаат како основа за предрасуди и омраза (расна, национална, етничка и друга определба), формулирани со помош на “генерална клаузула” (и други слични особености).

Врз казнено-правниот концепт влијае и определбата за екстензивен или рестриктивен пристап кон основите за пристрасност, предрасуди и омраза, односно особеностите на групата на кои припаѓа жртвата кои може да бидат предмет на омраза. Во државите членки на ОБСЕ (ODIHR, Hate Crime Laws: A Practical Guide), како најчести особености на групата, кои се основа за дискриминација и насилство, се земаат расата, националното потекло, етничката и верската припадност. Но во сите законодавства е изразена тенденцијата за проширување на кругот на ваквите особености. Кон тоа треба да се придодаде и општоприфатеното стојалиште дека може да се работи не само за вистински, туку и за замислени особености, односно карактеристики кои според замислата на сторителот се заеднички за определена група и неа ја разликуваат од другите групи. Со тоа за постоењето на дело на омраза губи значење какво било фиксирање на разликите што се предмет на пристрасност и предрасуди на сторителот.

Постојниот Македонски казнено-правен концепт на делата на насилство користи комбиниран легислативен метод, кој е прифатен и во други законодавства: општа одредба за дискриминаторската основа, која е мотив, повод за делото како отежнувачка околноста (чл.39 ст.5 КЗ) и посебни, квалифицирани облици на одделни дела од Посебниот дел, ако се таквите дела извршени поради посебната дискриминаторска основа (модел на дискриминација).

Во општата одредба од КЗ (чл.39 ст.5) не е изречно истакнат изразот “омраза”, или некој негов генусен поим (мотив, побуда итн.). Со тоа како да се отстапува од концептот на делото на омраза и законодавниот модел на предвидување на мотивот на омраза како отежнувачка околноста. Наспроти тоа, употребен е изразот “поради” (сторување на делото против лице или група поради неговото или нивното национално и социјално потекло итн.). Причина за извршување на делото е припадноста на жртвата кон определена група, која ги има со законот одредените својства. Неговата одлука за извршување на делото е заснована токму врз таквата околноста. Со тоа е јасно определено дека делото е сторено поради таквото својство на жртвата, што имплицитно подразбира истакнувањето на својството, односно припадноста на жртвата кон одредена група, како мотив за сторување на делото. Значи, законската формула “поради неговото или нивното потекло” за своја содржина го има мотивот на сторителот, кој може да биде одреден како непријателски однос, пристрасност, предрасуда, дискриминација и омраза спрема жртвата, односно групата на која ѝ припаѓа.

Второ, законското фиксирање на особеностите на групата, на која припаѓа жртвата, го користи казуистичкиот метод, со кој се таксативно наброени основите на дискриминација што се појавуваат како причина за сторување на делото.

Компаративниот преглед на современите казнени законодавства го илустрира постоењето на различни пристапи кон одредувањето на особеностите на групата како основа за предрасуди и омраза: потесен пристап, кој опфаќа само неколку основи, или екстензивен пристап, кој наведува повеќе основи, а потем (како во Законот за спречување и заштита од дискриминација), со генерална клаузула е оставен простор и за други, во законот неопишани основи. Најекстензивен пристап прифаќаат законодавствата кои, покрај стварните, како основи за дискриминација и омраза ги уважуваат и основите “замислени” од самиот сторител, кој според некое лично предубедување создава свои конструкции за групирањето на луѓето според некои особености (висина, боја на косата итн.), накалимувајќи кон таквите “артифициелни” групи однос на пристрасност и омраза. “Отворените листи” на основи за омраза на прв поглед го прошируваат подрачјето на концептот на делото на омраза и се во функција на засилена заштита на човековите слободи и права, повлекувајќи построг третман на делата извршени од омраза. Од друга страна, таквите листи може да создадат правна несигурност и да го отежнат идентификувањето на мотивот на омраза, или да водат кон построг третман на дела кои не претставуваат во вистинска смисла дела на омраза и не ја одразуваат оштествената реалност на овој криминален феномен.

Анализата на постојните одредби од Посебниот дел на КЗ упатува на два заклучоци. Прво, законодавецот се определува за релативно рестриктивен пристап кон инкриминирање на делата на омраза како потешки, квалифицирани облици на делата на насилство. Анализата на општествените состојби и потребата од посебно извдојување, опсервирање и построг третман на одделни појави на нетолеранција и насилство, упатуваат на потребата од проширување на кругот на квалифицираните облици и на други дела, што е направено со законските решенија кои се предлагаат.

6.2 Ризици во спроведувањето и примената на секое од можните решенија (опции)

При спроведувањето на новите законски решенија клучната улога ќе ја имаат припадниците на МВР кои работат на откривање на овие кривични дела и јавните обвинители. Од новното успешно постапување во најголем дел ќе зависи примената на овие одредби.

Со прифаќањето на концептот на дискриминаторска основа како обележје на потешките облици на одделни основни дела и на општата одредба за отежнувачка околност, законодавецот го олеснил практичниот пристап кон примената на овие одредби во откривањето, гонењето и процесуирањето на таквите дела. За разлика од концептот на омразата, кој создава тешкотии во утврдувањето и докажувањето на субјективата страна на делото на омраза, препознавањето и истражувањето на дискриминациските основи како мотив за извршување на делото може да се потпре врз објективни факти, погодни за докажување. Со тоа, во претходната фаза на откривање и препознавање на

таквото дело е клучно прашањето: дали делото е извршено поради припадноста на жртвата кон група која се карактеризира со особености одредени во законот. Со други зборови, треба да се утврди дали постои причинско-последична врска меѓу таквите особености и дејствието на сторителот, во смисла на нивно решавачко влијание врз одлуката на сторителот да го изврши делото.

Активноста на полицијата и на јавното обвинителство треба да биде насочена кон пронаоѓање на докази дека постои таква врска меѓу особеностите на групата на која ѝ припаѓа жртвата и стореното дело, секогаш кога ќе се појават индиции за нејзиното постоење. Како индиции може да се појават: начинот на извршување на делото (груб, насилнички, безобсирен начин), односите меѓу сторителот и жртвата (постојани кавги, нарушени односи и непријателство врз национална и друга основа, припадност на различни национални, етнички и слични групи), посебната природа на објектот на дејствието (сквернавање на верски објекти), средствата со кои е извршено делото (користење на “демонстративни” средства), однесувањето на сторителот за време или по извршување на делото (негови изјави, еуфорични настапи во јавноста) итн.

При постоење на такви индикации кај кое било потешко дело полицијата треба да ги насочи своите активности, покрај пронаоѓањето на сторителот и на докази за стореното дело, и на пронаоѓањето докази за дискриминаторската основа која се појавува како причина за извршување на делото, кои во подоцнежната постапка може да послужат како основа за квалификација на делото како потешок облик на некое основно дело (тешко убиство, на пример), или како отежнувачка околност при одмерување на казната. Полицијата треба да преземе дејствија на нејзино откривање и обезбедување докази за неа, независно од пријавата на оштетениот и неговата оценка дали постои или не таква основа.

Резултатот на предистражната постапка и истрагата, кој вклучува и докази за дискриминаторските основи како мотив, односно причина (или една од причините) за сторувањето на делото, јавниот обвинител го презентира во своето обвинение, кое може да се однесува на некое општо дело, сторено поради дискриминаторска основа, или на потешок облик на некое основно дело, во чиешто битие како конститутивен елемент е предвидена дискриминаторската основа на делото. Заради поголема ефикасност во откривањето и гонењето на овие дела, јавното обвинителство, во соработка со полицијата, треба да воспостави систем на мониторирање и известување за расни, национални и слични инциденти, кои индицираат сторување на дела на омраза, и да го одржува на потребното ниво на перманентна оперативност.

Кога се работи за дело чијшто конститутивен елемент е дискриминаторската основа како мотив за неговото извршување, судот треба да го утврди нејзиното постоење со помош на докази, како и сите други обележја на делото. Дискриминаторската основа поради која е сторено делото, предвидена како општа отежнувачка околност, има влијание само врз казната која му се изрекува на сторителот, а не и во однос на постоењето на казненото дело. Во континенталниот правен систем, каков што е и македонскиот, постоењето на таков мотив, односно причина, се утврдува заедно со постоењето на казненото дело, со сите негови објективни и субјективни обележја (дејствие, последица, умисла итн.). За да може да има дејство врз казната која судот ќе му ја изрече на

сторителот, таа треба да биде утврдена со помош на докази, изведени во текот на главниот претрес, а не врз основа на претпоставки.

6.3 Препорачано решение со образложение

Предлог – законот содржи 31 член. Овие измени и дополнувања на Кривичниот законик опфаќаат ревидирање на одредбите во неколку области, од кои како најзначајни се: криминалот од омраза, неказнувањето на жртвата од трговија со луѓе и неказнувањето дете-жртва, одмерувањето на казната, воведувањето ново кривично дело „Попречување на правдата“, кодифицирање на кривичното дело за заштита на сведоци содржано во Законот за заштита на сведоци во Кривичниот законик и др.

Со членот 1 од Предлог – законот се пополнува правната празнина по укинувањето од Уставниот суд на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, како и ставот (3) од членот 39 од Кривичниот законик. Имено, со овој член се пропишува нов став (3) согласно кој „При одмерувањето на казната судот посебно ќе води сметка за вкупното дејство на казната и нејзините последици врз личноста на сторителот и потребите на неговата ресоцијализација.“. Исто така, се мнува постојниот став (4) во насока на тоа дека „Кога судот му ја одмерува казната на сторителот за кривично дело сторено во поврат, посебно ќе има предвид дали поранешното дело е од ист вид како и новото дело, дали делата се сторени од исти побуди и колку време поминало од поранешната осуда, односно од издржаната или простената казна.“ За непримената на ставот (5) кој се однесува на одмерувањето на казната при дела сторени поради одредена припадност на лицата, додаден е став (6) согласно кој „Ако судот не ја примени одредбата од ставот (5) должен е да ги образложи причините за таквата одлука“.

Со членот 2 од Предлогот се додаваат две нови дефиниции во членот 122 во кој е уредено значењето на изразите во Кривичниот законик. Така, „Под насилство врз дете се подразбира покрај насилството од точка 21 од овој член и психичко насилство, насилство преку интернет, врсничко насилство, како и демнење и следење на детето.“

Клучен и најзначаен дел од законот се одредбите со кои се ревидираат одредбите кои го тангираат криминалот сторен од омраза. Поставувањето на ефикасен модел на спречување на делата на омраза се соочува со одредени специфичности, што овој облик го разликуваат од другите видови криминал. Најпрвин, од другите облици на насилнички криминал делата на омраза се разликуваат според мотивот на сторителот, а тоа е субјективен елемент, кој најчесто не претставува конститутивен елемент на битието на конкретно казнено дело. Оваа карактеристика му дава на делото на омраза флексибилен, преносен карактер: секое насилничко дело може, но не мора да се појави како дело на омраза, зависно од тоа дали зад неговото извршување стои омразата,

пристрасноста или дискриминацијата на жртвата како припадник на определена социјална група, токму во таквото нејзино својство.

Специфичност претставува и објектот на заштита: покрај непосредната жртва, кај овие дела секогаш постои и посредна жртва, чијшто социјален статус, интереси, слободи и права се повредени или загрозени, а тоа е општествената група (национална, етничка, религиозна итн.) на која припаѓа непосредната жртва на делото. Посебниот казнено-правен третман на делата на омраза е отежнат со фактот дека омразата или дискриминаторската основа како мотив на казненото дело не мора да бидат манифестирани низ објективните обележја на делото, туку се утврдуваат во текот на казнената постапка со помош на непосредни и посредни докази (индиции). Тоа го отежнува прибирањето податоци заради утврдување на постоење на вакво дело. Полицаецот кој не ја насочува откривачката активност и кон пронаоѓањето докази кои го потврдуваат постоењето на омраза, јавниот обвинител кој не го подготвува обвинението така што во субјективната страна на делото посебно ќе го издвои таквиот мотив, конечно судијата кој ќе се задоволи со утврдувањето на објективните и субјективните елементи на делото, преминувајќи преку овој извонредно важен субјективен елемент, не ја исполнил својата основна должност сестрано да го расветли конкретниот случај заради донесување на законита и праведна пресуда.

Поимот “кривично дело на омраза” се дефинира како дело, мотивирано со непријателски однос, пристрасност или предрасуди кон жртвата како припадник на определена социјална група, или кон самата социјална група, изрично предвидено со закон како казнено дело. Оваа дефиниција содржи три елементи: омраза, (по правило) насилство и посебен основ за дискриминација на жртвата како припадник на определена група.

Во општа смисла, омразата е дефинирана како чувство на одбојност спрема некого или спрема нешто или како “длабоко, трајно и силно чувство кое предизвикува анимозитет, лутење и непријателство спрема лице, група или предмет”. Најчесто, омразата не е некое привремена емоционална состојба, туку траен став на лицето кон друго лице, група или предмет. Омразата е негативно чувство на непријателство, аверзија, одбивност или негирање на друг, засновано врз предрасуди за кои било разлики меѓу луѓето и општествените групи-национални, етнички верски и други. Како негативна емоционална состојба, таа може да биде насочена против групата, но не и против поединецот кој се појавува како случајна или избрана жртва на неговото дело. Поради тоа, изразот “омраза” често пати се заменува со изразот “пристрасност” како негов синоним (овој термин е користен и во *Hate Crime Laws: A Practical Guide* на ODIHR). Поимот на “пристрасност” има пошироко значење од омразата и подразбира однос кон друг заснован врз некој облик на предрасуда во врска со неговите карактеристики како припадник на одредена група (*bias crime, bias-motivated crime*). Предрасудата е стојалиште кое не се заснова врз рационални аргументи, туку врз нерационална генерализација на некое поединечно негативно искуство или пристрасно заклучување кое се изведува од погрешни или неаргументирани премиси и се зема како непореклив заклучок кој не дозволува промени, контрааргументи или спорења.

Делата на омраза се најчесто дела на насилство. Во најопшта смисла, под насилство се подразбира негативно влијание врз основните човекови потреби и повреда или загрозување на основните човекови слободи и права, кое се состои во нивно попречување или отежнување на нивното остварување како и во закана со насилство. За казнено-правниот концепт на делото на насилство е релевантно само директното, односно персоналното насилство.

За разлика од потесниот теоретски поим на делото на омраза како насилничко дело, ODIHR ја прифаќа следнава дефиниција на “дело на омраза”: секое казнено дело, вклучувајќи дела против личноста или имотот, кај кои жртвата, предусловите и целите на извршување на делото се бирани поради нивната вистинска или претпоставена (замислена) врска, приклучување, сродност, поддршка или членство во некоја група.

Посебно обележје на делото на омраза е насоченоста на дејствието на извршување кон одредена група или кон поединец, во својство на припадник на таква група. Не постои казнено-правна дефиниција на поимот “група лица” како жртва на дело на омраза. Концептот на “дело на омраза” е казнено-правен концепт, кој основниот поим на насилство и омраза засновано врз дискриминација може да го развие ако се поврзе со посебните вредности на одредена група, признати како правни вредности. Одредени општествени групи се субјекти на колективни права, во мерата во која припадниците на групата имаат свест за своите дистинктивни обележја, според кои се разликуваат од друга група (свест за национална припадност, верска определба итн.), со која е поврзана свеста за колективните права. Групите се, според тоа, “природни” (раса, пол, возраст, физички хендикеп), или “замислени” заедници (нација, вера, партија) итн. Следна карактеристика на групата е постоењето на исти права на нејзините припадници во рамките на групата: колективните права ги уживаат подеднакво сите нејзини членови. Конечно, групата треба да е субјект на одредени законски права или, како ентитет на сите нејзини припадници, да ги споделува на колективно рамниште основните и универзални човекови права (право на живот, телесен интегритет итн.). Групните права уживаат казнено-правна заштита ако со нивното почитување и заштита се заштитуваат основните човекови права.

Според дефиницијата на ODIHR (Hate Crime Laws: A Practical Guide), “групата може да биде заснована врз заедничките карактеристики својствени за нејзините членови, а кои се вистински или вообразени како такви, по основ на припаѓање на раса, групација на народ, националност или етничко потекло, како и јазик, боја на кожа, религија, пол, старосна доба, физички или ментален хендикеп, сексуална ориентација, политичко или друго определување”.

Имајќи ги предвид наведените анализи, во овој Предлог закон се дефинирани две групи одредби кои се однесуваат на криминалот на омраза. Првата одредба е содржана во членот 2 од Предлог – законот и ја содржи дефиницијата на дело од омраза. Согласно оваа дефиниција, „Како дело од омраза изречно предвидено со одредбите на овој Законик, се смета кривично дело против физичко или правно лице и со нив поврзани лица или имот кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на раса, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна

попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување“.

Вториот сет одредби кои се содржани во овој Предлог закон, а го санкционираат криминалот од омраза е пропишувањето на криминалот од омраза кај одредени кривични дела како квалификаторен облик на конкретните дела. Така, овие квалификаторни облици со построги казни за криминалот од омраза се додадни кај следниве кривични дела:

- „Убиство“, чл.123 од КЗ – член 3 од Предлог - законот
- „Телесна повреда“, чл.130 од КЗ – член 4 од Предлог - законот
- „Тешка телесна повреда“, чл. 131 од КЗ – член 5 од Предлог - законот
- „Присилба“, чл. 139 од КЗ – член 6 од Предлог - законот
- „Противправно лишување од слобода“, чл. 140 од КЗ – член 7 од Предлог - законот
- „Мачење и друго сурово нечовечно или понижувачко постапување и казнување“, член 142 од КЗ – член 8 од Предлог - законот
- „Загрозување на сигурноста“, чл. 144 од КЗ – член 9 од Предлог - законот
- „Спречување или смеќавање на јавен собир“, член 155 од КЗ – член 10 од Предлог - законот
- „Силување“, чл. 186 од КЗ – член 11 од Предлог - законот
- „Обљуба на немоќно лице“, чл. 187 од КЗ – член 12 од Предлог - законот
- „Полов напад врз дете кое не наполнило 14 години“, чл. 188 од КЗ – член 13 од Предлог - законот
- „Неукажување медицинска помош“, чл.208 од КЗ – член 16 од Предлог – законот
- „Тешка кражба“ од член 236 од КЗ – член 17 од Предлог – законот
- „Разбојништво“ од член 237 од КЗ - член 18 од Предлог – законот
- „Разбојничка кражба“ од член 238 од КЗ - член 19 од Предлог – законот
- „Оштетување на туѓи предмети“, чл. 243 од КЗ – член 20 од Предлог – законот
- „Изнуда“ од член 258 од КЗ - член 21 од Предлог – законот
- „Насилство“, чл. 386 од КЗ – член 26 од Предлог - законот и
- „Сквернавење на гроб“, чл. 400 од КЗ – член 27 од Предлог - законот.

Со членот 14 од Предлог – законот се бришат зборовите „друго лице“, бидејќи битието на овој квалификаторен облик на кривичното дело „запуштање и малтретирање дете“ можат да го сторат само одредена категорија лица (родител, посвоител или старател) кои се наброени во ставот (2). Другите лица се подведени под друг член од Кривичниот законик, за што е пропишана и соодветна казна.

Со членот 15 од Предлогот на законот е пропишано ново кривично дело – „насилство врз дете. Со ова дело е пропишано дека ќе се казни со парична казна или со затвор од шест месеци до три години „Тој што ќе изврши физичко, психичко или друг вид насилство спрема дете“.

Со членот 22 од Предлогот на законот се интервенира во членот 367 „давање лажен исказ“, од Кривичниот законик. Имено, со ставот (1) од овој член давањето лажен исказ се проширува и на арбиражата, со што се пополнува правната празнина за овој можен случај во практиката. Исто така, се менува и ставот (5) во кој покрај постојните особено тешки последици за обвинетиот кои настапиле поради делото од ставот (3), се додава и можноста сторителот да биде казнет и кога е донесена осудителна пресуда како последица од стореното делото од ставот (3).

Со членот 23 од Предлогот на законот се воведува ново кривично дело „Попречување на правдата“ кое содржи 9 става. Со воведувањето на ова дело ќе се оневозможат одредени дејствија кои ги попречуваат кривичните постапки, другите постапки пред суд или постапките пред органите што се водат согласно со закон. Исто така, за ова дело е пропишана и одговорност на правно лице, а е предвидена и можност за изрекување забрана за вршење професија, дејност или должност.

Со членот 24 од Предлогот на законот се заострува казната за основниот облик на кривичното дело „Повреда на тајноста на постапката“, а воедно се пропишува и нов став согласно со кој „Со казната од став (1) ќе се казни тој што без дозвола на судот ќе објави информација, документ или друг податок за постапката, што според закон е тајна или е за тајна прогласена со одлука на судот, или ќе објави информација, документ или друг податок за постапката спрема дете, во која оштетено е дете или во која се одлучува за правата и интересите на дете, или одлуките во таквите постапки.“

Со членот 25 од Предлогот на законот се додава нов член 369-а „Откривање на идентитет на загрозен или заштитен сведок, соработник на правда или жртва која се јавува во својство на сведок“. е поврзан со членот 42 од Законот за заштита на сведоци во кој е пропишано кривично дело со истото битие. Со оглед дека е потребна кодификација на сите кривични дела во Кривичниот законик, со донесувањето на овој Закон, паралелно ќе биде предложен и Закон за изменување на Законот за заштита на сведоци со кој од овој закон ќе биде избришано кривичното дело од членот 42. Ова предложено кривично дело содржи основен облик и три квалификаторни облици за кои е пропишана построга казна.

Со членот 28 од Предлогот се врши усогласување на заштитните карактеристики со оние користени во останатите одредби, а особено во дефиницијата од членот 122 став (41) од Кривичниот законик.

Со членовите 29 и 30 од Предлогот на законот се дефинираат одредби со кои се предвидени ситуации во кои нема да се казнат жртвата од трговија со луѓе која била принудена да стори кривично дело, односно дете – жртва во случаите кога законот предвидел казнување дете, кога сторителот на кривичното дело го принудило детето да стори кривично дело, ако таквото неговото постапување е непосредна последица на неговата положба на жртва.

Со членот 31 се уредува влегувањето во сила на овој закон.

7. Спроведување на препорачаното решение

7.1 Потребна од менување на закони и подзаконска регулатива во областа или други сродни области

Членот 369-а „Откривање на идентитет на загрозен или заштитен сведок, соработник на правда или жртва која се јавува во својство на сведок“ е поврзан со членот 42 од Законот за заштита на сведоци во кој е пропишано кривично дело со истото битие. Со оглед дека е потребна кодификација на сите кривични дела во Кривичниот законик, со донесувањето на овој Закон, паралелно ќе биде предложен и Закон за изменување на Законот за заштита на сведоци со кој од овој закон ќе биде избришано кривичното дело од членот 42.

7.2 Потребни подзаконски акти и рок за нивно донесување

7.3 Органи на државната управа, државни органи и други органи надлежни за спроведување

Полицијата, јавното обвинителство и судовите.

7.4 Активности за обезбедување на ефикасно спроведување на предлогот на закон

Организирање обуки спроведувани од Академијата за судии и јавни обвинители, со поддршка од ОБСЕ.

8. Следење и евалуација

8.1 Начин на следење на спроведувањето

Следењето на примената на законот ќе се врши согласно Методологијата за судска статистика. Ефикасната примена на одредбите во КЗ за делата на омраза ќе биде следена и со создавање на посебна статистичка база на податоци за обемот, распространетоста и движењето на криминалот на омраза. Во инструментите за следење на откривањето, гонењето и процесуирањето на казнените дела (полициска, јавнообвинителска и судска статистика), ќе бидат вградени и инструменти (статистички листови, посебни графи во постојните инструменти, методи на анализа), со чиешто користење ќе може да се евалуираат и резултатите од примената на казнено-правните одредби за криминалот на омраза, со цел за подобрување на претпоставките за нивна поефикасна примена и унапредување на законската регулатива. Таквата потреба ја наметнува барањето

за доследно спроведување на препораките содржани во Тен-Поинт План на ОБСЕ за борба против криминалот на омраза и подобрување на законодавните решенија, судската практика, откривањето и гонењето на насилните дела на омраза.

8.2 Евалуација на ефектите од предлогот на закон и рокови

Евалуацијата на следењето на примената на законот ќе се врши согласно индикаторите предвидени во Методологијата за судска статистика за овој вид предмети. Во таа насока, значајно е да се истакне дека во септември 2014 година, Работното тело за стандардизација на постапките во судовите донесе Заклучок со кој во АКМИС програмата се воведува евидентирање на податокот дека при изрекување на казната како отежнителна околност бил утврден фактот дека криминалот бил мотивиран од омраза согласно член 39 став 5 од Кривичниот законик пред да се верификува одлуката. Ова евидентирање практично се извршува со одбележување на посебно поле доколку криминалот е мотивиран од омраза и со тоа автоматски се генерираат податоци.

За овој вид предмети дел особено ќе се применуваат следниве индикатори:

1. Индикатор за стапка на решени предмети (СРП – Индикатор)

Овој индикатор го покажува односот меѓу примените предмети и завршените предмети во соодветниот период, изразен во проценти.

$$\text{СРП} = \frac{\text{Решени предмети } X}{\text{Примени нови предмети}} \times 100$$

2. Индикатор за време на решавање на предметите (ВРП – Индикатор)

Со овој индикатор се врши споредба на бројот на решени предмети за време на соодветниот период и бројот на нерешени предмети на крајот од периодот, при што 365 се дели со бројот на решени предмети поделен со бројот на нерешени предмети на крајот на периодот. Добиениот резултат го означува просечниот број на денови за решавање на предметите. Со овој индикатор се мери колку бргу судовите ги решаваат предметите и колкав просечен период им е потребен да решат одреден вид предмети. Генерално, овој индикатор покажува како судовите го менаџираат протокот на предметите.

$$\text{ВРП} = \frac{365}{\text{број на решени предмети за време на соодветниот период/број на нерешени предмети на крајот на периодот}}$$

3. Индикатор за решени предмети на ден (РПД – Индикатор)

Овој индикатор покажува колку предмети се решени на ден во определен период и се добива така што бројот на решени предмети во периодот се дели со бројот на денови

$$\text{РПД} = \frac{\text{Број на решени предмети}}{\text{Број на денови}}$$

4. Индикатор за стапка на ефикасност (СЕ – Индикатор)

Овој индикатор го покажува односот меѓу бројот на вработените во судот и резултатите од работата на судот (бројот на завршени предмети), изразен како коефициент на ефикасност.

$$\text{СЕ} = \frac{\text{Број на завршени предмети}}{\text{Број на вработени во судот}}$$

5. Индикатор за вкупен заостаток на предмети (ВЗП – Индикатор)

Овој индикатор ни го покажува вкупниот број на нерешени предмети на крајот на периодот и се пресметува така што бројот на решени предмети во периодот се минусира од вкупниот број на предмети во работа.

$$\text{ВЗП} = \text{вкупен број на предмети во работа} - \text{бројот на решени предмети во периодот}$$

6. Индикатор за решавање на заостатокот на предмети (РЗП – Индикатор)

Овој индикатор претставува однос меѓу бројот на предметите и времето на решавање на предметите, при што се добива потребното време за решавање на вкупниот заостаток на предмети.

$$\text{РЗП} = \frac{\text{Вкупен заостаток на предмети (ВЗП)} \times 365 \text{ дена}}{\text{Број на завршени предмети во текот на годината}}$$

7. Просечно потребни денови за решавање на ново примените предмети (ПДНПП – Индикатор)

Овој индикатор го покажува потребниот број на денови за решавање на ново примените предмети кои не биле завршени и се добива така што од бројот на примени предмети се одзема бројот на решени предмети, при што добиениот резултат се множи со бројот на денови во соодветниот период. Добиениот резултат се дели со бројот на решени предмети.

$$\text{ПДНПП} = \frac{(\text{број на ново примени предмети} - \text{број на решени предмети}) \times \text{број на денови во периодот}}{\text{Број на решени предмети}}$$

8. Индикатор за процентот на ново примени предмети кои не се решени (ННП – Индикатор)

Овој индикатор го покажува процентот на ново примени предмети кои не се решени во текот на определен период. Се добива така што од бројот на ново примени предмети се одзема бројот на решени предмети, при што помножениот резултат со 100 се дели со бројот на ново -примени предмети.

$$\text{ННП} = \frac{(\text{број на ново примени предмети} - \text{број на решени предмети}) \times 100}{\text{Број на ново примени предмети}}$$

9. Индикатор за број на предмети по судија (БПС – Индикатор)

Овој индикатор служи за мерење на ефикасноста на работата на секој судија. Особено е погоден за примена во специјализираните судски оддели каде што судиите решаваат само одреден вид предмети, затоа што овозможува споредување на податоците. Индикаторот го покажува бројот на предмети по судија за определен период.

$$\text{БПС} = \frac{\text{Вкупно предмети во работа во определениот период}}{\text{Број на судии кои постапувале по наведениот вид предмети}}$$

10. Индикатор за остварена норма од страна на судија (ОНС – Индикатор)

Овој индикатор претставува однос меѓу нормата за решени предмети од одреден вид и бројот на решени предмети во текот на месецот, при што резултатот се изразува во проценти.

$$\text{ОНС} = \frac{\text{број на решени предмети}}{\text{норма за решени предмети според видот на предметите}}$$

11. Индикатор за стандардно отстапување (СО – Индикатор)

Овој индикатор го покажува отстапувањето од пропишаните законски рокови за решавање одреден вид предмети и се изразува во денови и во проценти. Индикаторот за стандардно отстапување во денови се пресметува така што законскиот рок за траење на постапката по конкретниот вид предмети се одзема од просечното траење на постапката за одреден вид предмети. Изразен во

проценти, индикаторот за стандардно отстапување се пресметува така што добиениот резултат од просечното траење на постапката за одреден вид предмети одземен од законскиот рок за траење на постапката по конкретниот вид предмети се множи со 100, а потоа овој резултат се дели со законскиот рок за траење на постапката по конкретниот вид предмети. Овој индикатор е особено погоден за пресметување на отстапувањето за решавање на предметите каде што траењето на постапките по нив е пропишано во закон. На пример, за работните спорови, каде што е предвидено нивно решавање во рок од 6 месеци од поднесувањето на тужбата, или обврска на Врховниот суд на Република Македонија да одлучи по ревизија во рок од 8 месеци.

CO = просечното траење на постапката - законскиот рок за траење на постапката = денови

$$CO = \frac{\text{просечно траење на постапката} - \text{законски рок за траење на постапката}}{\text{законски рок за траење на постапката}} = \%$$

Изјава од министерот

Нацрт Извештајот за проценка на влијанието на регулативата е изготвен во согласност со Методологијата за проценка на влијанието на регулативата. Тој дава реална проценка на можните влијанија и очекуваните ефекти, како и трошоците кои се однесуваат на секоја од утврдените можни решенија (опции) за решавање на проблемот.

Датум:

Министер за правда,
д-р Рената Дескоска

Изготвил: Никола Прокопенко